

XALQARO TAJRIBA VA MILLIY TA'LIM TIZIMLARIDA TIL SIYOSATINING AMALGA OSHIRILISH MEKANIZMLARI

Abdumutalova Aygul Timur qizi

Senior Lecturer: **Toshpulatova Fotima Ungarovna**

Department of foreign language and literature,

University of Tashkent for Applied and sciences

E-mail: toshpulatova.fotima@gmail.com;

orcid: 0000-0002-7278-003X

Annotatsiya. Mazkur maqolada til siyosatini ta'lim tizimida amalga oshirishning nazariy va amaliy mexanizmlari xalqaro tajriba asosida tahlil qilinadi. Rivojlangan davlatlarning til siyosatini yuritish tajribasi, ko'p tillilikni rivojlantirish, davlat tilini mustahkamlash hamda xorijiy tillarni o'qitish strategiyalari o'rganilgan. Shuningdek, O'zbekiston ta'lim tizimida til siyosatini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari yoritilib, xalqaro tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish imkoniyatlari tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari ta'lim tizimida samarali til siyosatini amalga oshirish davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, milliy o'zlikni saqlash va xalqaro integratsiyani kuchaytirishda muhim omil ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: til siyosati, ta'lim tizimi, xalqaro tajriba, ko'p tillilik, davlat tili, xorijiy tillar, til rejalashtirish, ta'lim siyosati.

Abstract. This article examines the mechanisms of implementing language policy in national education systems based on international experience. It analyzes language policy models in developed countries, multilingual education, state language promotion, and foreign language education strategies. The paper also discusses the priorities for improving language policy implementation in Uzbekistan's education system and explores ways to adapt international best practices to national conditions. The findings indicate that effective language policy implementation in education contributes to national identity, educational quality, and international competitiveness.

Keywords: language policy, education system, multilingualism, international experience, language planning, state language, foreign language education.

Kirish

Globallashuv, xalqaro migratsiya va axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida til siyosati davlat siyosatining strategik yo'nalishlaridan biriga aylandi. Ayniqsa, ta'lim tizimi til siyosatini amalga oshirishning eng muhim institutsional mexanizmi hisoblanadi. Maktabgacha ta'limdan boshlab oliy ta'limgacha bo'lgan barcha bosqichlarda o'quvchilarning til kompetensiyasini rivojlantirish davlatning inson kapitalini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda ko'plab davlatlar milliy tilni rivojlantirish bilan bir qatorda xalqaro muloqot tili hisoblangan xorijiy tillarni ham samarali o'qitishga alohida e'tibor qaratmoqda. Til siyosatining muvaffaqiyati esa uning amaliyotga qanday mexanizmlar orqali joriy etilishiga bevosita bog'liq.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot qiyosiy-tahliliy yondashuv asosida amalga oshirildi. Tadqiqot davomida ilmiy adabiyotlar, xalqaro tashkilotlarning hisobotlari, turli davlatlarning til siyosati bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlari hamda zamonaviy ilmiy tadqiqotlar tahlil

qilindi. Shuningdek, xalqaro tajriba O'zbekiston ta'lim tizimidagi mavjud islohotlar bilan qiyoslandi.

Til siyosatini amalga oshirishning nazariy mexanizmlari

Til siyosatini amalga oshirish mexanizmi deganda davlat tomonidan belgilangan til siyosatini amaliyotga joriy etishga xizmat qiluvchi huquqiy, institutsional, pedagogik va tashkiliy vositalar majmui tushuniladi.

Zamonaviy ilmiy qarashlarga ko'ra ushbu mexanizmlar quyidagi yo'nalishlarni qamrab oladi:

qonunchilik va normativ-huquqiy baza;

davlat ta'lim standartlari;

o'quv dasturlari va darsliklar;

pedagog kadrlarni tayyorlash;

baholash va monitoring tizimi;

raqamli ta'lim texnologiyalari;

ilmiy-tadqiqot va innovatsiyalar.

Mazkur mexanizmlar o'zaro uyg'un holda ishlagandagina til siyosatining samaradorligi ta'minlanadi.

Xalqaro tajriba

Singapur modeli

Singapur dunyoda eng muvaffaqiyatli ikki tillilik siyosatini amalga oshirgan mamlakatlardan biri hisoblanadi. Ta'lim tizimida ingliz tili asosiy ish va ta'lim tili sifatida qo'llaniladi, shu bilan birga har bir o'quvchi o'z etnik kelib chiqishiga mos ravishda ona tilini ham majburiy o'rganadi. Ushbu yondashuv mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi bilan bir qatorda milliy madaniy qadriyatlarni saqlab qolishga xizmat qilmoqda.

Kanada tajribasi

Kanada rasmiy ikki tillilik siyosatini yurituvchi davlatlardan biridir. Ingliz va fransuz tillari davlat maqomiga ega bo'lib, fuqarolar har ikki tilda ta'lim olish huquqiga ega. Mamlakatda immersion (til muhitiga singdirish) dasturlari keng qo'llaniladi. Mazkur metod o'quvchilarning ikkinchi tilni tabiiy muhitda o'zlashtirishiga imkon yaratadi.

Finlyandiya tajribasi

Finlyandiya fin va shved tillari rasmiy maqomga ega. Maktablarda xorijiy tillarni o'qitish juda erta yoshdan boshlanadi. Ta'lim dasturlari kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilib, o'quvchilarning amaliy nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga ustuvor ahamiyat beriladi.

Janubiy Koreya tajribasi

Janubiy Koreyada koreys tili milliy identiklikning asosiy omili sifatida qaralsa-da, ingliz tilini o'qitishga davlat darajasida katta investitsiyalar yo'naltiriladi. Zamonaviy multimedia vositalari, sun'iy intellekt platformalari va xalqaro baholash tizimlari ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilmoqda.

Til siyosatini amalga oshirishning asosiy mexanizmlari

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, samarali til siyosati quyidagi mexanizmlar orqali amalga oshiriladi:

Birinchiidan, mustahkam huquqiy asos yaratiladi. Davlat tili, ozchilik tillari va xorijiy tillarning maqomi qonunchilik bilan belgilanadi.

Ikkinchidan, yagona davlat ta'lim standartlari ishlab chiqiladi. Til kompetensiyalari har bir ta'lim bosqichi bo'yicha aniq belgilab qo'yiladi.

Uchinchidan, zamonaviy darsliklar va elektron resurslar ishlab chiqiladi. Bugungi kunda sun'iy intellekt, elektron platformalar va raqamli lug'atlar til o'rganish jarayonining ajralmas qismiga aylangan.

To'rtinchidan, pedagoglarni uzluksiz malaka oshirish tizimi yo'lga qo'yiladi. O'qituvchilarning metodik va lingvistik kompetensiyasini rivojlantirish ta'lim sifatining asosiy omillaridan biridir.

Beshinchidan, xalqaro baholash tizimlari joriy etiladi. CEFR, IELTS, TOEFL kabi xalqaro mezonlardan foydalanish o'qituvchilarning til kompetensiyasini xolis baholash imkonini beradi.

O'zbekiston ta'lim tizimida til siyosatini amalga oshirish

So'nggi yillarda O'zbekistonda til siyosatini takomillashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan:

davlat tilining nufuzini oshirish;

xorijiy tillarni o'qitishni rivojlantirish;

xalqaro standartlarga mos o'quv dasturlarini joriy etish;

zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash;

raqamli ta'lim platformalarini rivojlantirish;

xalqaro sertifikatlash tizimlarini keng joriy etish.

Bundan tashqari, oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilida ta'lim beriladigan dasturlar soni ortib bormoqda. Bu esa xalqaro akademik hamkorlik va ilmiy salohiyatni oshirishga xizmat qilmoqda.

Muammolar va istiqbollar

Til siyosatini amalga oshirishda ayrim muammolar ham mavjud:

hududlar o'rtasida ta'lim sifati tafovuti;

malakali xorijiy til o'qituvchilari yetishmasligi;

raqamli resurslarning notekis taqsimlanishi;

o'quv-metodik materiallarni muntazam yangilash zarurati;

sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalarining yetarli emasligi.

Kelgusida ushbu muammolarni bartaraf etish uchun xalqaro hamkorlikni kengaytirish, o'qituvchilar malakasini muntazam oshirish, raqamli ta'lim infratuzilmasini rivojlantirish hamda ilmiy asoslangan til siyosatini shakllantirish muhim hisoblanadi.

Xulosa

Til siyosatini ta'lim tizimida samarali amalga oshirish mamlakatning barqaror rivojlanishi, inson kapitalini shakllantirish va xalqaro maydondagi raqobatbardoshligini oshirishning muhim omilidir. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli til siyosati huquqiy asoslar, zamonaviy ta'lim standartlari, malakali pedagoglar, innovatsion texnologiyalar va samarali monitoring tizimiga tayanadi.

O'zbekiston uchun ham xalqaro tajribani milliy qadriyatlar va ta'lim tizimi xususiyatlarini hisobga olgan holda moslashtirish muhim vazifa hisoblanadi. Bu esa davlat tilining nufuzini yanada mustahkamlash, xorijiy tillarni puxta o'qitish hamda yoshlarning global bilim makoniga integratsiyalashuvini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Cooper, R. L. (1989). Language Planning and Social Change. Cambridge University Press.
2. Spolsky, B. (2004). Language Policy. Cambridge University Press.
3. Kaplan, R. B., & Baldauf, R. B. (1997). Language Planning and Policy. Multilingual Matters.
4. Fishman, J. A. (1991). Reversing Language Shift. Multilingual Matters.
5. Hornberger, N. H. (2006). Frameworks and Models in Language Policy and Planning. Springer.
6. UNESCO. (2023). Global Education Monitoring Report.
7. Council of Europe. (2020). Common European Framework of Reference for Languages: Companion Volume.
8. O'zbekiston Respublikasining "Davlat tili haqida"gi Qonuni.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining xorijiy tillarni o'rganishni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
10. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining ta'lim sifati bo'yicha me'yoriy hujjatlari.